

Nr 338.

Av herr **Olsson, Olof**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna.*

När chefen för ecklesiastikdepartementet söker bygga upp den nya seminarieorganisationen för utbildande av småskollärarinnor, förmenar han, »att man icke nu bör utgå från ett högre årsbehov av lärare än 300 eller något därutöver. Den av riksdagen ifrågasatta elasticiteten kan då lätt vinnas därigenom, att nya utbildningskurser anordnas på extra stat, när behovet ökas, och indragas, när de icke vidare äro behöfliga».

Det finnes inte rim i talet 300 och heller inte reson.

Det är visserligen ofrånkomligt att vanskligheter möta, när det gäller att finna det rekryteringstal, som med någorlunda säkerhet kan läggas till grund för en mera varaktig seminarieorganisation — alla, som sysslat med saken, ha varit angelägna om att betona vanskligheterna — men man saknar inte alldeles vägledning. I december 1930 avgåvo 1929 års seminariesakkunniga sitt betänkande. De ansågo, att det årliga rekryteringsbehovet komme att hålla sig i närheten av talet 400 — möjligen ett eller annat tiotal under. I januari 1931 förklarade skolöverstyrelsen i yttrande över detta betänkande, att man sannolikt inte borde räkna med ett högre examinationstal än 370. Senare på året föranstaltade överstyrelsen en ny, vidlyftig utredning med nytt undersökningsmaterial och nya beräkningar och kom till resultat, att man torde böra räkna med rekryteringssiffran 400 eller något därutöver. Överstyrelsen avslutade denna sin undersökning, som var dess tredje, med att förorda en seminarieorganisation, som gav utrymme åt en årlig examination av 420 småskollärarinnor. Slutligen har byråchefen Göransson, som upprepade gånger måst syssla med frågan, vid sina två senaste beräkningar likaledes stannat i närheten av talet 400 — i oktober i fjol tänkte han sig en rekrytering av 410 lärarinnor vara behöflig.

Det kan om dessa undersökningar, utredningar och förutberäkningar sägas, att de för varje ny gång ha tagit lärdom av sina föregångare: misstagen ha blivit rättade, de medverkande faktorerna ha utökats och ha till sina verkningar blivit bättre fixerade. Men naturligtvis är det allt fortfarande sannolikhetsberäkningar, man har att röra sig med. Det är således inte möjligt att på pricken bedöma, huruvida man år 1939 exempelvis behöver en utexaminering

av 420, 400 eller 380 småskolläraryrinnor. Det enda som kan sägas är, att utexaminationen måste vida överstiga talet 300.

Vad som gäller småskoleseminarierna, gäller också folkskoleseminarierna: att departementschefen räknat med en allt för låg rekryteringssiffra. Han finner det nämligen »riktigast att utgå från ett årligt behov av omkring 450 folkskollärare».

När 1929 års seminarieakkunniga sysslade med denna fråga, skedde det under rätt motiga förhållanden. De stora årskullarna 1920 och 1921 hade nyss lämnat småskolestadiet och gått över till den egentliga folkskolan. På sina håll sprängde de sönder det gamla utan att ge betraktaren någon egentlig vägledning för det nya. De sakkunniga ansågo sig emellertid inte kunna vänta ännu ett år, för att överblicken skulle bli klarare. Utredningen hastade, och det fanns därför — enligt deras mening — ingen annan utväg än att gå ut ifrån det kända och söka beräkna de närmast följande tio åren med ledning av vad framtiden kunde tyckas innebära. Och så förklarade de i fråga om det årliga antal nyexaminerade, som kunde anses vara erforderligt, »att detta tills vidare bör röra sig kring talet 600». Men de tillade i omedelbar anslutning, att »i normala fall torde utexamineringen kunna bestämmas till ett tal, som ligger vida lägre och säkerligen icke överstigande siffran 560». Denna formulering har visat sig vara en synnerligen olämplig förkortning av en längre tankeräcka; de sakkunniga tänkte sig nämligen, att det större behovet skulle upphöra samtidigt som de stora årskullarna lämnade folkskolan.

I sina ovannämnda nya utredningar och beräkningar ha nu såväl skolöverstyrelsen som byråchefen Göransson kommit till siffror, som tämligen nära ansluta sig till de sakkunnigas normaltal. Enligt överstyrelsen skulle visserligen lärarbehovet under perioden fram till 1939 kunna fyllas genom en utexaminering av omkring 500 i medeltal per år. Men då fram på 1940-talet — tack vare den allt mer stegrade avgången genom pensionering — behovet relativt hastigt komme att ökas, vore en seminarieorganisation med en examenskapacitet av omkring 550 mera tillräddig. Och byråchefen Göransson summerar ihop resultatet av sina beräkningar på följande sätt:

»När det gäller att besvara frågan, för vilket lärarbehov seminarieorganisationen bör uppbyggas, tillåter jag mig att anföra följande. Vad småskolekåren beträffar, beräknas årsbehovet stiga från 303 läsåret 1932/1933 till 640 läsåret 1952/1953. Det är självklart, att man varken kan lägga den förra eller den senare siffran, vilken är mer än dubbelt så stor, till grund för organisationen. Det ligger nära till hands att som utgångspunkt välja en tidpunkt, som faller mitt emellan de extrema fallen, mellan vilka ligger en tidrymd av 20 år. Läsåret 1942/1943 beräknas antalet nytillkomna lärare tillhörande småskolekåren till 512. Till detta tal har jag kommit genom att antaga, att lärarantalet är oförändrat från och med läsåret 1939/1940. Emellertid synes man böra räkna med en fortsatt minskning i behovet av småskollärare. Det nedgående barnantalet torde medföra, att en del B²-skolor förvandlas till B³-skolor samt

att biträdande lärarinnor bli överflödiga, om en B¹-skola övergår till B²-skola. Anordnandet av skolskjutsar torde medföra, att en eller annan småskola och mindre folkskola kan komma att nedläggas. Vidare torde allt framgent befattningar som biträdande lärare vid folkskola ombildas till folkskollärartjänster, varjämte ombildningen av mindre folkskolor till folkskolor alltjämt torde fortgå. Det torde icke vara överdrivet att uppskatta minskningen för dessa 4 år till 100 lärarinetjänster, d. v. s. omkring 25 om året. Man skulle då komma till att läsåret 1942/1943 erfordras 412 nya småskollärarinnor.

Vad folkskollärarkåren angår, har förut anförts, att man under förutsättning av oförändrat lärarantal från och med redovisningsåret 1939/1940 kan räkna med att behovet av nya lärare växer från ett minimum läsåret 1934/1935 till ett maximum omkring 30 år senare eller 1964/1965. Seminarieorganisationen torde lämpligen böra organiseras med hänsyn till det beräknade lärarbehovet, som infaller i mitten av nämnda period, under vilken avgången bland lärare växer, d. v. s. läsåret 1949/1950. Av tabell XVII framgår, att för läsåret 1949/1950 har räknats med ett tillskott av 522 nya lärare. Förut har antagits att för rekrytering av småskollärarkåren skulle fordras 100 färre lärare än vad som angives i tabell XVII kol. 4. Av dessa 100 lärare torde åtminstone 50 komma att ersättas av folkskollärare. Från denna utgångspunkt synes alltså seminarieorganisationen behöva utrustas så att utexamineringen skall kunna uppgå till 572 folkskollärare om året.»

Det är säkerligen överflödigt att ännu en gång betona, att förutberäkningar av detta slag inte göra anspråk på att helt komma att motsvaras av verkligheten. De tjäna inte något annat syfte än »att — som byråchefen Göransson skriver — vara vägledande för bestämmande av seminarieorganisationens omfattning». Men som ett allmänt omdöme i dessa ting kan nog sägas, att en lärartjänst inte lika lätt blir obehövlig i verkligheten som i den matematiska beräkningen.

När riksdagen begärde utredning och förslag i fråga om folkskoleseminarierna, avsåg den med denna sin begäran endast rent kvantitativa förhållanden: storleken i lärarbehovet, elevantalet i seminarieklasserna, seminariernas antal och förläggning m. m. Man önskade en seminarieorganisation, som bättre än den nuvarande vore anpassad efter det normala behovet av lärarkrafter. Den kungl. propositionen går längre; den innehåller ett par förslag, som mera sikta på seminarieutbildningens kvalitet, och den gör detta utan att bygga på någon grundligare utredning.

Det ena fallet rör inträdesfordringarna och går ut på, att dessa böra »fastställas till avlagd realexamen eller för inträdessökande, som icke avlagt realexamen, till kunskaper, vilka motsvara dem, som intygas genom realexamen, dock att fordringarna må begränsas till vitsord i allenast ett levande språk».

I sin utredning av den 10 november 1931 pekade skolöverstyrelsen på det förhållandet, att antalet elever med en föregående utbildning av antingen av-

lagd realskoleexamen eller förvärvat normalskolekompetens visade en stigande tendens. För år 1930 omfattade detta antal 76 manliga och 93 kvinnliga elever eller något mer än 35 % av seminariernas samtliga. Tidpunkten vore därför kanske inne, då frågan om förhållandet mellan folkskoleseminarium och realskola borde upptagas till en grundlig omprövning. Det krävdes emellertid, ansåg skolöverstyrelsen, först och främst yttranden från folkskoleseminariernas lärarkollegier angående de erfarenheter och önskemål på området, som hos dem kunde förefinnas, innan man ginge närmare in på frågan, och överstyrelsen inskränkte sig därför nu till detta påpekande. Dess sympatier för höjda inträdesfordringar äro emellertid omisskännliga, och säkerligen föreligga inga som helst vägande skäl för att göra invändningar mot tanken i och för sig; det kan endast vara till gagn, att lärarutbildningen stärkes. Men departementschefens förslag att hux flux göra realexamen till inträdesvillkor, innan man ännu varit i tillfälle att närmare begrunda saken, måste väcka betänkligheter. Vi få ingenting veta, om vad som kommer att följa på de höjda inträdesfordringarna, och seminariernas inre organisation ligger i det ovissa. Man frågar sig i detta sammanhang: är det nödvändigt, att de fortfarande skola vara fyraåriga? »För närvarande», säger den kungl. propositionen, »gå fordringarna för inträde i det fyraåriga seminariet icke utöver de kunskaper, som kunna förvärfvas i en folkskola litt. A utom i historia och geografi, i vilka ämnen fordras kunskaper i huvudsak till den omfattning, som meddelas i realskolans fem lägre klasser». Det är uppenbart, att de i verkligheten äro andra och strängare. Men alldeles fränsett detta innebär den föreslagna reformen en avsevärd höjning av villkoren för inträde. I många fall, för att inte säga de flesta, kommer den att öka studietiden med ett par tre år. Det kan inte vara någon helt förflugen tanke, om någon skulle tycka, att dessa förlängda studier måste tömma seminariernas kursplaner på en betydande del av de allmänbildande partier, som för närvarande ingå i desamma. Kanhända skulle en klokt lagd 3-årig kurs ovanpå realskoleexamen ge den seminarieutbildning, som man närmast vill vinna. I varje fall förtjänar saken att undersökas.

Det andra förslaget gäller studentkurserna. Sedan en följd av år ha dessa varit tvenne samt ettåriga. Skolöverstyrelsen föreslog i sin ovan angivna skrivelse, att de skulle göras tvååriga samt jämväl utökas så, att åtminstone omkring 20 % av de folkskollärare, som utexaminerades, komme från studentkurserna. Departementschefen föreslår sex stycken tvååriga kurser med ett elevantal av inalles 150.

Innan 1929 års seminariesakkunniga gingo att yttra sig om det antal folkskoleseminarier, som kunde vara av nöden, förutskickade de ett par ord om organisationens gestaltning. Enligt deras uppfattning borde denna normalt bestå av två delar: en fastare kärna av seminarier, som hade att sörja för det minimum av utexaminering, som under alla omständigheter kunde anses vara behöfligt, samt en mera rörlig del, som exempelvis i form av studentkurser

kunde möta de kastningar i lärarbehovet, som säkerligen alltid komme att finnas. Skolöverstyrelsen medger, att det hitintills — i varje fall formellt sett — nog varit så, att dessa kurser haft en mera tillfällig karaktär; de ha närmast varit tänkta som en slags säkerhetsventil. Men överstyrelsen finner det numera önskvärt, att de på ett fastare sätt inordnas i seminarieorganisationen: studenterna kunna ha berättigade krav på tillfällen till fortsatt utbildning och den ifrågasatta åtgärden skulle lända folkskolan till båtnad. Under sådana omständigheter böra kurserna emellertid göras tvååriga. Ty å ena sidan räcker det inte med ett år endast att utbilda eleverna till lärare i de viktiga övningsämnena och å andra sidan är det av synnerlig vikt, att erforderligt utrymme kan beredas åt den praktiska utbildningen för lärarkallet. Departementschefens motivering är kortare: det är gott om studenter, som söka sig till dessa kurser, och de äro ekonomiskt fördelaktiga för staten — alltså!

När man går till det lilla statistiska häftet om lärarutbildningen läsåret 1927—1928 — det sist utkomna — och söker upp medelbetyget för seminarieeleverna, så finner man, att studenteleverna i alla läsämnen på ett när ha erhållit högre vitsord än de fyraåriga eleverna. I pedagogik och psykologi ligga de också över. I fråga om övningsämnena är det än si och än så; i somliga ha de rätt sig bra nog men i andra inte så bra. Beträffande undervisningsskicklighet ha de visat sig bättre än medeltalet, i fallenhet för lärarebanan däremot något sämre. Och slutligen ha de i den svenska såväl som den pedagogiska uppsatsen lyckats bättre än de andra genomsnittligen. Över huvudtaget röja de statistiska siffrorna ingen undermålighet. Snarare finner man det med tanke på dessa siffror rätt förklarligt, när överstyrelsen säger, »att folkskolan genom de lärare, som före sitt inträde vid seminarium avlagt studentexamen, erhållit ett tillskott av goda krafter, vilka utfört ett samvetsgrant och förtjänstfullt arbete i dess tjänst».

Det är rimligt, att folkskolläraryrket står öppet för studenter såväl som för andra, och det är bara i sin ordning, att studenterna få den behöfliga utbildningen. Men vägen över studentexamen är inte den genaste och heller inte den billigaste. Det kan därför aldrig vara klokt att utan en grundlig omprövning göra denna till den normala vägen. Och det nya året? Det ligger en hel sommar mellan studentexamen och inträde vid seminarium. Det nödvändiga i fysik och kemi kan inhämtas, pedagogik och psykologi kan studeras, på Näs anordnas varje år kurser i de olika övningsämnena — det finns kanske utvägar.

Departementschefen tycks tro att ju flera studentkurser, ju billigare för staten. Det är inte så. De högre inträdesfordringarna och de tvååriga studentkurserna — överhuvudtaget vägen över studentexamen — innebära en ökad ekonomisk belastning på lärarutbildningen, som kommer att kännas. Det strider mot all erfarenhet, att inte detta förr eller senare skulle återfalla på staten i form av höjda löner och pensioner.

Den kungl. propositionens förslag till seminarieorganisation för utbildande av folkskollärare räknar med 6 dubbelseminarier och 5 enkelseminarier med tillhoppa 17 avgångsavdelningar, 10 manliga och 7 kvinnliga. Den är avsedd att kunna utexaminera 458 lärare, av vilka tredjedelen skulle utgöras av studenter, och för med sig, att seminarierna i Skara, Landskrona och Kalmar samt den ena parallellavdelningen i Luleå måste nedläggas. Vad som vid sidan av den ringa utexamineringen och de många studentkurserna särskilt frapperar är det sätt, på vilket seminariebyggnaderna utnyttjas. Fyra av dubbelseminarierna lämnas till hälften tomma — två av dessa äro de sist byggda — och även inom andra gapar det tomma rum emot en. Ville man ge departementschefens organisation en mera rationell förläggning, skulle de åtta dubbelseminarierna vara tillfyllest och de återstående enkelseminarierna kunna indragas. Jag tror emellertid inte, att den starka beskärning, som förslaget åsyftar, är motiverad eller ändamålsenlig. Det kan ju inte vara meningen att skapa en organisation för de närmast kommande åren endast. Och under så ovissa förhållanden som de närvarande är det bättre att taga en något större organisation, som sedermera kan minskas, om så skulle erfordras, än en mindre, som det inom kort måhända måste lappas på.

Efter allt att döma är rekryteringstalet 550 det med avseende på tidsomständigheterna bäst avvägda. Jag skulle därför vilja, att man sökte anpassa de sakkunnigas organisationsförslag efter detta rekryteringstal. Innan ännu undersökning blivit företagen beträffande inträdesfordringar, kursplaner och studentkurser, är detta i så måtto att föredraga, som det endast komme att innebära sådana förändringar, som betingas av de nya seminarieindragningarna. Ty enligt detta förslag skulle — alldeles som skolöverstyrelsen föreslår — folkskoleseminarierna i Härnösand, Skara och Landskrona indragas. Förändringarna bli i övrigt inte många. Vill man, som skolöverstyrelsen föreslår, ändra proportionen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare inom folkskollärarkåren från 3:2 till 11:9, som bättre anger den verkliga relationen dem emellan, kräves det i södra Sverige tre nya kvinnliga avgångsavdelningar. De kunna bäst erhållas därigenom att Lunds seminarium förvandlas till ett samseminarium och Göteborgs till ett kvinnligt dubbelseminarium. För Norrlands del sker en motsvarande utjämning åt det manliga hållet genom att seminariet i Umeå omändras till samseminarium.

Småskoleseminariernas organisation skulle vid sådant förhållande helt kunna följa skolöverstyrelsens förslag med det undantaget likväl, att Falu seminarium nedlägges; jag finner det nämligen skäligare med 14 examensavdelningar än med 15.

Under åberopande av vad jag sålunda här ovan anfört, ber jag att få hemställa, det riksdagen måtte,

dels besluta nedanstående organisation av statens folk- och småskoleseminarier, nämligen

i fråga om *folkskoleseminarierna*: 20 examensavdelningar — inklusive två ettåriga studentkurser — fördelade på

2 samseminarier, förlagda till Umeå och Lund;

5 dubbelseminarier, förlagda till Uppsala, Karlstad och Linköping för manliga elever samt till Falun och Göteborg för kvinnliga elever med den ena parallellavdelningen i Falun utgörande en tvåårig kurs för småskollärarinnor;

4 enkelseminarier, förlagda till Luleå och Växjö för manliga elever samt till Stockholm och Kalmar för kvinnliga elever jämte en manlig och en kvinnlig studentkurs, som förläggas till resp. Stockholm och Växjö;

i fråga om *småskoleseminarierna*: 14 examensavdelningar, fördelade på

5 dubbelseminarier, förlagda till Härnösand, Strängnäs, Skara, Kalmar och Landskrona; samt

4 enkelseminarier, förlagda till Haparanda, Lycksele, Kristinehamn och Linköping;

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en skyndsamt utredning, avseende såväl inträdesfordringarna till folkskoleseminarierna som studentkursernas antal och gestaltning i övrigt.

Stockholm den 21 mars 1932.

Olof Olsson.

